

ΑΡΧΕΣ ΤΟΥ ΠΡΟΓΡΑΜΜΑΤΟΣ
«ΑΡΧΑΙΟΓΝΩΣΙΑ ΚΑΙ ΑΡΧΑΙΟΓΛΩΣΣΙΑ ΣΤΗ ΜΕΣΗ
ΕΚΠΑΙΔΕΥΣΗ»

Δ. Ν. ΜΑΡΩΝΙΤΗΣ

1. Ο πρώτος όρος του προγράμματος («Αρχαιογνωσία») είναι δόκιμος, ο δεύτερος («Αρχαιογλωσσία») νεολογισμός. Η σύνταξή τους κρίνεται σκόπιμη, ώστε να φανεί αμέσως η προβληματική σχέση των δύο όρων στη θεωρία και στην πράξη μέσα και από τη φωνηματική τους ομοιότητα. Ενδιαφέρει να δοθούν απαντήσεις στα επόμενα συναφή ερωτήματα:

- οι δύο όροι ταυτίζονται;
- ποιος από τους δύο όρους υπερέχει, και τι συνεπάγεται θεωρητικά και πρακτικά η υπεροχή του ενός έναντι του άλλου;
- δικαιολογείται εκ των πραγμάτων η υπερτίμηση της αρχαίας ελληνικής γλώσσας, ως αποκλειστικού εργαλείου αρχαιογνωσίας, όταν μάλιστα τούτο καταλήγει στην υποτίμηση της μετάφρασης;

2. Ο δόκιμος όρος «Αρχαιογνωσία» αναφέρεται στην ελληνορωμαϊκή αρχαιότητα, εν γνώσει ότι το ελληνικό μερίδιό της προηγήθηκε και συστήνει τον πυρήνα της. Στο πλαίσιο αυτό εντάσσεται και αναγνωρίζεται ο γραμματειακός κορμός της αρχαιογνωσίας μαζί με τα οiwονεί «αμίλητα» έργα της τέχνης, της πολιτικής και του πολιτισμού. Η αρχαιογνωσία, επομένως, δεν εξαντλείται στα γραμματειακά μόνο κείμενα, αλλά περιβάλλεται και από άλλα, ιστορικής τάξης, σύνδρομα, τα οποία παρακάμπτουν τη γλώσσα. Τούτο σημαίνει ότι η «Αρχαιογνωσία» έχει μεγαλύτερο εύρος και βάθος από την «Αρχαιογλωσσία», τον δεύτερο όρο του προγράμματός μας, που αποτελεί σκόπιμο νεολογισμό. Παρά ταύτα, στο εκπαιδευτικό μας σύστημα η αρχαία ελληνική γλώσσα έπαιξε και παίζει ρόλο ηγεμονικό, υπερκαλύπτοντας την αρχαία ελληνική γραμματεία και εκτοπίζοντας στην πράξη τα αμίλητα κεφάλαια της αρχαιογνωσίας.

3. Προφανώς αρχαία γραμματεία και αρχαία γλώσσα δεν ταυτίζονται και ασφαλώς δεν δικαιούνται η αρχαία γλώσσα να διεκδικεί αξιολογικά πρωτεία έναντι της αρχαίας γραμματείας. Γιατί, αυστηρότερα διορισμένη, θα μπορούσε να εκτιμηθεί ως εκφραστικό εργαλείο της αρχαίας ελληνικής γραμματείας. Η κόψη του οποίου εξαρτάται κάθε φορά από την κόψη του γραμματειακού γένους ή είδους, όπου το εργαλείο αυτό χρησιμοποιείται. Γενικότερα: δεν προκαθόρισε η εξαιρετική ποιότητα της αρχαίας ελληνικής γλώσσας την αξιοθαύμαστη στάθμη της αρχαίας ελληνικής λογοτεχνίας. Αντίθετα, η όποια (γραμματική και υφολογική) υπεραξία της αρχαίας

ελληνικής γλώσσας οφείλεται στη λογοτεχνική της καλλιέργεια. Γεγονός που καθιστά αυθαίρετη τη μυθοποίησή της, όπως συνήθως συμβαίνει εντός και εκτός του σχολείου. Δημιουργώντας μάλιστα τη ψευδαίσθηση ότι η εκμάθηση της αρχαίας ελληνικής γλώσσας, εκτός των άλλων, αυτομάτως ανεβάζει και τη χαμηλή, υποτίθεται, στάθμη της νεοελληνικής γλώσσας, ενώ υπόσχεται και αξιολογότερη νεοελληνική γραμματεία, αντάξια της αρχαίας ελληνικής.

4. Το πρόγραμμα δεν υποτιμά την αρχαία ελληνική γλώσσα· επιμένει όμως στον εξελικτικό χαρακτήρα της και στη συνεχή διαθεσιμότητά της μέσα στο ευρύτερο γλωσσικό και ανθρωπογεωγραφικό περιβάλλον. Επιχειρώντας κάθε τόσο και κατορθώνοντας γόνιμες γλωσσικές ανταλλαγές, ωστόσο, πατώντας στον κομβικό σταθμό της κοινής, άνοιξε τον δρόμο για τη διαμόρφωση της νεοελληνικής γλώσσας. Με άλλα λόγια: το πρόγραμμα προκρίνει, ενόψει της αρχαιογλωσσίας τη νεογλωσσία, ενόψει της αρχαιογνωσίας τη νεογνωσία, δηλαδή μια διπλή αυτογνωσία, τοποθετημένη στο κρίσιμο παρόν. Αυτό το κριτήριο καθόρισε την επιλογή της έκδοσης των εγχειριδίων, τα οποία ασφαλώς δεν εξαντλούν όλο το φάσμα της σχολικής αρχαιογνωσίας, καλύπτουν όμως σημαντικά κενά της, ενώ συγχρόνως δοκιμάζουν την αναθεώρηση και την ανανέωσή της, ως προς την ύλη της, τη μέθοδο και τη χρήση της. Από την άποψη αυτή το αρχαιογνωστικό και αρχαιογλωσσικό μας πρόγραμμα μπορεί να θεωρηθεί ετερόδοξο, όχι ανορθόδοξο. Στον βαθμό που παραστέκεται και συγχρόνως αντιστέκεται στην ισχύουσα σήμερα διδακτική και εξεταστική πρακτική της Μέσης Εκπαίδευσης.

5. Η κατ' ανάγκην ποσοτική υποβάθμιση της σχολικής αρχαιογνωσίας και αρχαιογλωσσίας στη Μέση Εκπαίδευση καθιστά επείγουσα την ποιοτική της αναβάθμιση. Η προσδοκώμενη αυτή ποιοτική αναβάθμιση συνεπάγεται την ανάδειξη εκείνων των χαρακτήρων της σχολικής αρχαιομάθειας, οι οποίοι την καθιστούν σήμερα ωφέλιμη και ελκυστική. Ένας από τους χαρακτήρες αυτούς αφορά στις εσωτερικές αντιθέσεις, ή και συγκρούσεις, οι οποίες παρατηρούνται ανάμεσα στα γραμματειακά γένη και είδη, και εξηγούν τόσο τη διαδοχή τους όσο και την εξελικτική τους πρόοδο. Τέτοιες αντιθέσεις και συγκρούσεις πιστοποιούνται λ.χ. ανάμεσα στο έπος και στη λυρική ποίηση· στην ποίηση και στη φιλοσοφία· στη φιλοσοφία και στη ρητορική. Αλλά και στο εσωτερικό του ίδιου του γραμματειακού γένους διαπιστώνονται ενδιαφέρουσες αντιθέσεις: λ.χ. μεταξύ Ομήρου και Ησιόδου· Ηροδότου και Θουκυδίδη· Δημοσθένη και Ισοκράτη. Πρόκειται, επομένως, για συνεχή διάλογο-αντίλογο, ο οποίος πρέπει να καταστεί σαφής στην παρεχόμενη στη Μέση Εκπαίδευση αρχαιογνωσία και αρχαιογλωσσία, με διαφορετικό τρόπο και σε διαφορετικό βαθμό στο Γυμνάσιο και στο Λύκειο.

6. Συνήθως όταν γίνεται λόγος για σχολική αρχαιογνωσία και αρχαιογλωσσία υποβαθμίζονται ή και αγνοούνται:

- η ρωμαϊκή γραμματεία και γλώσσα,
- τα προφανή και λανθάνοντα ανατολικά δάνεια.

Το συγκεκριμένο πρόγραμμα ενδιαφέρεται να υποδείξει το ευρύτερο φάσμα της αρχαιομάθειας γύρω από τον αρχαιοελληνικό πυρήνα.

7. Η αρχαιογνωσία και η αρχαιογλωσσία, που παρέχονται σήμερα στη Μέση Εκπαίδευση, έχουν τυποποιηθεί και προπαντός εξαρτούν τη διδασκαλία τους από την εξέτασή τους. Το προτεινόμενο πρόγραμμα σκοπεύει:

- να αποδεσμεύσει, όσο πρέπει και είναι δυνατόν, τη σχετική διδασκαλία από τις αντίστοιχες εξετάσεις (ενδολυκειακές και πολύ περισσότερο πανελλαδικές)·
- να υποδείξει νέα μέθοδο διδασκαλίας, μέσα στο σχολείο, της αρχαίας ελληνικής γραμματείας και λογοτεχνίας, ούτως ώστε να μην καθίσταται αυτή απωθητική για διδάσκοντες και διδασκομένους.

Το προτεινόμενο πρόγραμμα επιχειρεί να συνδέσει στενότερα και λειτουργικότερα τη διδασκαλία των αρχαίων ελληνικών γραμμάτων με την αρχαία ελληνική τέχνη και επιστήμη· γενικότερα, τον αρχαίο ελληνικό πολιτισμό με την αρχαία ελληνική κοινωνία, στις διαδοχικές μεταλλάξεις τους.

8. Το πρόγραμμα είναι πιλοτικό, μεσοπρόθεσμο και διορθωτικό. Δεν είναι μήτε προκατασκευασμένο μήτε προαποφασισμένο σε όλα του τα σημεία, αλλά εκκινεί από ορισμένες βασικές αρχές, οι οποίες όμως και αυτές καθοδόν θα ελέγχονται και θα επανεξετάζονται. Το κυριότερο: δεν επιδιώκει να ανατρέψει άρδην το ισχύον σύστημα αρχαιογνωσίας και αρχαιογλωσσίας στη Μέση Εκπαίδευση, αλλά να υποδείξει πώς θα μπορούσε καλύτερα να ανανεωθεί και να εκσυγχρονιστεί στα βασικά του σημεία το αρχαιογνωστικό και αρχαιογλωσσικό πρόγραμμα στις δύο βαθμίδες της Μέσης Εκπαίδευσης, αρχής γενομένης από το Γυμνάσιο.